RADU GYR

Zahu PANĂ

Dela Eminescu încoace, nici un poet n'a fost mai cunoscut şi n'a avut un destin mai tragic decât Radu Gyr. După secarea izvorului eminescian până la ocuparea ţării de Ruşi - care a dus la sugrumarea adevăratei creaţii poetice - nimeni nu poate tăgădui că cerul poeziei româneşti nu a strălucit de stele de mărimea întâi. I-a fost dat însă lui Radu Gyr să urce povara geniului său, cele mai grele trepte spre înălţare, pentrucă:

"Poate înspre culmea cu mari focuri
trecem peste sânge şi morminte...
Poate ne vom sfâşia de blocuri,
nu-i nimic, calcăm pe oseminte...
Sus, ne-aşteaptă vulturii, în ciocuri
cu cununa spaţiilor sfinte"...
(Jnepii)

Înălţimile se ating greu! Zborul îşi cere vama lui care nu este la îndemâna oricui:

"Şi plata domnule! Dar nu pe gologan.
Un strop de sânge, scrânciobul îţi cere,
căci fiecare zbor nepământean
îl cumperi doar cu sânge şi cu fiere"...
(Scrânciobul)

Poetului nu i-au fost lăsate însă aripile libere spre nepământeanul zbor, nici cu preţul sângelui. Trei dictaturi, deosebite ca formă dar identice în conţinutul lor antispiritual, l-au zăvorît ca periculos, pe cel mai blând dintre cântăreţii epocii sale. Anii de aur, smulşi poetului, deopotrivă cu dorurile tinereţii, izbucnesc revoltaţi în *"Cântec de ancoră"*:

"Ptiu ! Scuip pe tine cârmă beteagă
de somn buhăită şi lene;
mi-e silă de ţărmuri care mă leagă
de mlaştini ca nişte gangrene"...

N'a fost numai legatul de ţărm! Au urmat foamea, bolile, chinurile, izolările, anchetele, condamnarea la moarte. Poetului - ca şi celorlalţi deţinuţi - i s'a zăvorît şi lumina. La ferestrele celulelor au fost bătute scânduri înclinate, pentru a nu vedea nimic în afară, lăsându-se doar nişte spaţii mici între ele, pe unde să poată pătrunde un fir de aer. În această celulă a intrat Iisus, înalt şi trist, dându-i poetului tăria răstignirii pe Cruce:

"M'am pipăit... şi pe mâinile mele
am găsit urmele cuielor Lui"...
(Iisus în celulă)

Datorită mizeriei de pe front şi închisorilor prin care trecuse, avea o sănătate şubredă, chinuit de boli cronice, care îl storceau până la epuizare. *"Omorît"* de atâtea ori de zvonurile care circulau prin închisori şi în ţară, *"reînvia"* de fiecare dată cu o nouă poezie sau baladă, spre fericirea tuturor celor care îl iubeau şi îl apreciau. I se învăţau versurile de deţinuţi şi pereţii celulelor deveniseră volume şi biblioteci, scrijelaţi cu vârfuri de ac, sau alte obiecte ascuţite. Pe peretele celulei dela Siguranţă, când am fost arestat în 1948, am putut citi:

"Noi n'am culeş aur din soare
ci'n roşii amurguri zbătute,
am strâns stropi de sânge'n urcioare
prelins de pe cruci nevăzute"...

De atunci, n'a rămas celulă sau cameră comună din închisori, unde să nu fi întâlnit cel puţin un vers de Radu Gyr, cu toată fanatica dezlănţuire a administraţiei de a răşlui tencuielile şi a vărui camerele. Ca un nou *"MANE, TEKEL, FARES"* cuvintele apăreau pe pereţi spre ciuda, furia şi neputinţa cârmuitorilor.

Radu Gyr s'a născut la 2 Martie 1905 (s.v.) în Câmpulung-Muscel, an în care s'a născut şi Petre Ţuţea. Avea în sânge o ascendenţă macedo-română. Bunicul său Demetru Muşică, venise din Vlaho-Clisura, aşa cum ne-a declarat chiar poetul la Aiud în toamna anului 1952. Mama sa Eugenia (Jenny) Gherghel *"cobora, după tată, dintr'o veche familie botoşăneană, având şi câteva picături de sânge german moştenit dela bunica mea, Mina von Gelch. Tatăl meu, Ştefan Demetrescu, era originar din Scheiul Braşovului, ardelean după ramura ţărănească a mamei mele şi pesemne, macedonean după tatăl lui"*...(Radu Gyr, *"Calendarul meu"*, pag.16).

Atmosfera intelectuală din casa părintească îl va pune în contact de mic copil cu marile valori culturale, în special datorită mamei sale care se ocupa de educaţia copilului, citindu-i de mic basmele fraţilor Grimm şi baladele marilor poeţi epici germani, pe care îi traducea în româneşte: Uhland, Bürger, Lenau, Schiller în timp ce tatăl căuta să-i dezvolte gustul şi simpatia pentru teatru.

Din anul 1908, familia se mută la Craiova, unde tatăl poetului actorul Ştefan Demetrescu, cunoscut sub numele de Coco Demetrescu, devenise societar al Teatrului Naţional.

Datorită grijii părinţilor pentru cultivarea fiului, precocitatea tânărului Radu, nu

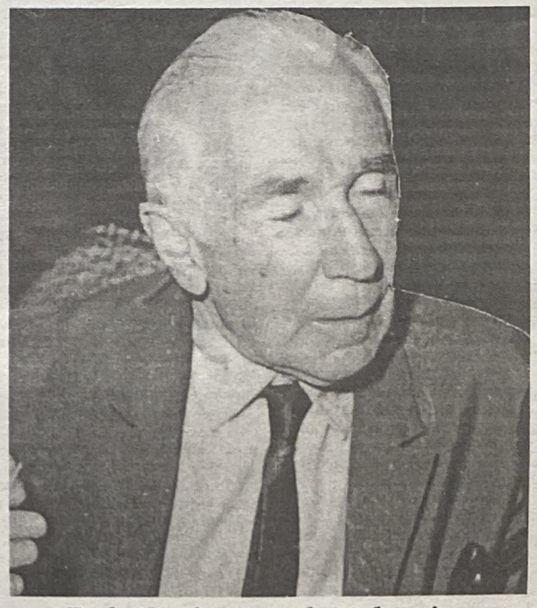

Radu Gyr la vârsta de 70 de ani

s'a lăsat aşteptată. La vârsta de 14 ani publica un poem dramatic într'un act, *"În munţi"*, prefaţat de prof. C.D. Fortunescu. Debutul în poezie îl are cu volumul de poeme *"Linişti de schituri"*, publicat în 1924 la Ed. *Scrisul Românesc* din Craiova. Se cristalizase deja o formaţie poetică personală şi în 1928 apare la ed. *Casei Şcoalelor* volumul de poeme *"Cerbul de lumină"* pentru care a primit *Premiul Adamachi* al Academiei Române, iar în anul 1936 a primit Marele Premiu de poezie *"Socec"* al Scriitorilor Români, pentru volumul *"Cununi Uscate"*, apărut în ed. *Cartea Românească*. I-au mai apărut volumele *"Plânge Strâmbă-Lemne"*, poeme, la *Tiparul Ştiinţei*, Craiova şi *"Corabia cu tufănici"* - comedie muzicală apărută în 1939. Cartea care pare să fie piatră de hotar în opera lui Radu Gyr, este volumul *"Poeme de războiu"*, apărută în editura *Gorjanul* din Craiova.

Poet al candorilor, tufănicilor, verbinelor, jnepilor, al peisajului oltenesc şi al plaiului mioritic, Radu Gyr parcurge ca un meteor, frământata perioadă a României, dela anii fericiţi de după Marea Întregire, până la cea mai întunecată fază a reeducării comuniste din închisori.

Întâlnirea cu Mişcarea Legionară a fost răscrucea care i-a marcat întreaga tinereţe şi viaţă. Cunoscându-l pe Căpitan şi bucurându-se de aprecierea şi dragostea sa, Radu Gyr s'a dăruit total Legiunii. Până la intrarea sa în Mişcarea Legionară, cântecele legionare nu depăşeau calitativ vechile cântece patriotice sau marşuri militare. Debutul său cu *"Marşul Legionarilor Olteni"* a schimbat complet calitatea cântecului şi manifestărilor legionare, ridicându-se la stadiul de adevărată artă. Întâlnind un talent de compozitor în persoana lui Ion Mânzatu *"cele două talente singulare, trăind în cotidian, dau o armonie profundă şi gravă, capabilă să poarte spre creaţie, să intre în sacrificiu şi să rămână ca stânci legionare între cer şi pământ; eroi ai năzuinţii naţionale turnată pe plan de veşnicie prin muzică şi versurile lor.*

Aceşti doi oameni au cutremurat conştiinţa generaţiilor: - Sfânta tinereţe legionară... - La luptă muncitori... Puteţi trece pe lângă ele fără vibraţia ce am încercat-o noi? Ce imnuri cunoscute alăturaţi măreţiei lor? Ce compozitori de pe firmamentul muzicii pot să fie acceptaţi aidoma lor? Nu sunt exagerări. Încercaţi înşivă să găsiţi ritmul şi verbul, pulsaţia, divinul, mormântul. Nelu Manzatu şi Radu Gyr au mărturisit în realizările lor suflu suprauman, nu de pământ, ci de mit. Şi mitul nu moare, ci rodeşte chiar în temniţele de apocalips. Mişcarea Legionară a fost suportul de pe care ei, inspiraţii, au dat Neamului eternul imn". (Radu Budişteanu *"Metamorfoza"* 1986).

Ce l-a făcut pe mondenul, talentatul compozitor de mare viitor, Ion Mânzatu să apuce spinoasa cale a Legiunii ? Să-l lăsăm să se destăinuiască singur: *"Întâlnisem acolo oameni decişi a lupta, un tineret necorupt, dornic de a se sacrifica pentru binele ţării. Desigur astăzi toate aceste elemente apar anacronice ori absurde. Azi se tinde la federaţii de State sau Continente. Dispare amorul de patrie.*

Am întâlnit în Legiune figuri de legendă, fără egal. Au năvălit apoi şi uscături după victoria din 1940. Furtuna i-a împrăştiat pe toţi, ucigând pe cei mai buni. Cu ei în minte, am compus imnurile sau marşurile. Cântece de luptă, simple, spre a putea fi uşor reţinute de massa ţărănească sau muncitoare, evitând alterarea tuturor cântecelor de massă. Cu aceste melodii pe buze au pierit secerate de pistoale şi mitraliere superbele figuri ale Mişcării. Cu aceste melodii pe buze au intrat dincolo de lume, mărşăluind spre marea apoteoză: <Sfânta tinereţe Legionară / cu piept călit de fier şi sufletul de crin>... Este apăsător a supravieţui trecutelor glorioase întâmplări. Mă simt străin şi voi muri printre străini <În zbor trec peste mine anii / departe 'ntre străini mă frâng>... Un cântec ce azi sună ca un adio" (Ion Mânzatu, *"Cum am compus cântecele legionare"*, Col. Europa, München, 1996, pag.24-25).

Se vorbeşte, se scrie, se discută mereu şi peste tot, că nenorocirea României de astăzi este datorită ocupaţiei sovietice de după 23 August, dar se refuză analiza istorică a evenimentelor care au dus la această situaţie tragică. Stalinizarea României a început cu mult înainte, din anul 1938, sub cea mai originală formulă de *"stalinism monarhic"* instaurat de Carol al II-lea. Uneltele de care s'a servit Carol au lucrat în continuare şi sub dictatura militară antonesciană, iar bolşevizarea de după 1944, nu era decât desăvârşirea unui proces deja foarte înaintat. Dacă Stalin şi-a curăţat ţara de cei mai devotaţi comunişti în marile procese ale generalilor şi membrilor internaţionalei comuniste, Carol al II-lea cu ajutorul extrofiatului Armand Călinescu, au fost clonele lui Stalin şi Beria, în România.

Elita Neamului, nu numai a Legiunii, crescută în cea mai curată credinţă în Dumnezeu, iubire de Patrie şi pregătită de orice jertfă pentru binele Neamului, a fost arestată, chinuită şi până la urmă exterminată ***fără nici o judecată***, cu sânge rece, de mâinile criminale ale jandarmilor şi din păcate şi ale multor cadre militare, în oarba justificare, a ***ordinului primit de "sus"***.

În noaptea de 16-17 Aprilie 1938, s'au operat arestările de legionari, fară nici o justificare, la bunul plac al dictaturii regale, instaurată după abolirea Constituţiei din 1923. Primul arestat este Corneliu Zelea Codreanu. Printre cei arestaţi în urma ordinului dat împotriva legionarilor, sunt Radu Gyr şi Ion Mânzatu, cei care l-au cântat pe Căpitan. Radu Gyr abia se despărţise de puţin timp de Căpian şi în însemnările sale citim:

"La sfârşitul lui Martie 1938, presa slugarnică în slujba lui Armand Călinescu, pregăteşte terenul. În editoriale specifice, culese în zeţării cu litere groase, gazetarii faimoşi, cereau stârpirea <anarhiei legionare> şi internarea lor în depărtările sterpe ale Insulei Şerpilor. Ziarele concurau în propuneri savante. Fiecare sângerând o rană tainică a unei tendenţiuni politice, fiecare inventând o satanică inventivitate în surghiunul destructiv pe care îl propovăduiau acolo în pustiu, pe pietrele arse, sub vântul de foc al morţii.

Ne dam seama ce ni se pregăteşte. Căpitanul o ştia însă mai bine decât noi. Dizolvase partidul ***Totul pentru Ţară***, *compartimentul politic al Mişcării Legionare şi ne dase ordin de mare linişte şi aşteptare. Cu braţele larg deschise, se aşezase de-a lungul Crucii, alegând jertfa ca singură călăuză spre biruinţa totală.*

La 14 Aprilie 1938, l-am văzut pentru ultima oară la Casa Verde. Fără cuvinte, i-am cerut numai din ochi, un răspuns la întrebarea care ne ardea pe suflet. Ne-a privit adânc şi senin. Era în ochii lui laolaltă resemnare, vis şi conştiinţă a unei mari fericiri viitoare.

Un zâmbet uşor abia îi lumina obrazul... Acesta îi fusese răspunsul, căci privirea lui spunea: <Acceptă totul, acesta este drumul...>

Era consimţirea, profund înşurubată în spirit, a crucificării totale, şi era totodată viziunea senină a învierii supreme a Neamului". (*Cântece Legionare*, Col. Europa, München pag.33-34).

Internat ca şi Ion Mânzatu, la Mânăstirea Tismana, bolnav de congestie pulmonară şi de o groaznică criză apendiculară, este dus pentru trei zile la Spitalul din Tg.Jiu. *"Aruncat într'o cameră izolată, sub supravegherea de fiecare clipă a carabinelor a doi plutonieri de jandarmi, aşezaţi în neclintire pe scaunele din faţa patului meu, nu am primit în acest interval o singură intervenţie medicală, un singur medicament. În cea de-a treia zi, am cerut răcnind, să fiu dus în lagăr, ceea ce s'a admis în grabă"*, povesteşte poetul.

Fiind pus în libertate înaintea marelui masacru din 22 Septembrie 1939, este martor - ca toţi ceilalţi Români - la prăbuşirea frontierelor din 1940, bilanţul trădărilor, corupţiei şi a criminalităţii unui rege nefast care a călcat în picioare toată istoria şi sacrificiul atâtor generaţii de Români care au dus la Marea Întregire.

În scurta co-abitare a Legiunii cu Antonescu din 1940-41, Radu Gyr a fost Director General al teatrelor şi operelor din România. În această calitate înfiinţează şi teatrul evreesc Baraşeum, singurul pe lume la ora aceea, când trupele germane erau deja sosite în ţară. Drept *"recunoştinţă"*, la procesul ziariştilor din 1945, Evreica Alexandra Sidorovici, din complexul de judecată, în loc să-l dea exemplu de felul cum legionarii înţelegeau să trateze problema evreiască, îl acuză înfam ca pe un gauleiter hitlerist. *"Tovarăşa"* va deveni *"onorata Doamnă-tovarăşe, Brucan"*...

După lovitura de stat dată de Antonescu regimului legionar, Radu Gyr este condamnat la 12 ani închisoare pentru un discurs ţinut în faţa Teatrului Naţional din Bucureşti, unde strada era încă plină de sângele camarazilor şi camaradelor, seceraţi de mitraliere.

La 7 August 1941, i se suspendă pedeapsa pentru a fi trimis *"pentru reabilitare pe front, numai în zona operativă"*. Între timp se descoperă că în prevederile decretului-lege 652 din 15 Iulie 1941, pe baza căruia fusese eliberat, erau excluşi legionarii, este re-arestat, dar între timp apare un nou decret în 1942, pe baza căruia este din nou eliberat, pentru a fi trimis pe front.

Poate ar fi necesar de făcut o precizare, pentru a nu crea dubii. Mareşalul Antonescu a căzut plin de demnitate sub gloanţele politrucilor moscoviţi şi orice Român cinstit se pleacă în faţa acestei jertfe. Trimiterea pe front pentru *"reabilitare"* a intelectualilor şi tineretului român, crescut anticomunist, dar care la un moment dat a văzut altfel decât Antonescu politica ţării, a fost şi va rămâne o pată pentru această guvernare. Oameni ca prof. Ion Dobre şi valorosul Haig Acterian - pentru a-i numi doar pe aceştia doi - sunt victime care nu pot fi uitate. Broşura editată de regretatul Nicolae Călinescu: *"Războiul lui Ion Antonescu cu Fraţii de Cruce"* este un aspru rechizitoriu în acest sens.

Trăirea ca simplu soldat t.r. pe linia întâi, pe fornt, a fost un alt prilej ca talentul marelui poet să se afirme în marea lui complexitate. *"Poeme de război"* ale lui Radu Gyr, veneau la un an după volumul *"Poezii de pe front"* al lui Virgil Carianopol. Aceste două volume şi poemul *"Camarazii"* al lui Horia Niţulescu sunt până acum operele apărute sub cenzura antonesciană din timpul războiului în ceea ce s'a numit *"Cruciada împotriva bolşevismului"*. La unităţile de propagandă - PP -,

Continuare în pag. 10

SENSUL ANAGOGIC AL POEZIILOR LUI RADU GYR

Dumitru ICHIM

Ori de câte ori citesc poeziile lui Radu Gyr, gândul mă duce la Orfeu. Alegoric vorbind, Radu Gyr este Orfeul literaturii române.

Legenda spune despre mitologicul Orfeu că s'a născut din strămoşii neamului nostru. Era fiul lui Calliope şi al lui Oeagrus, regele Tracilor. În altă legendă se spune că ar fi fost fiul lui Apollo, zeul luminii. Personal, aş pleda pentru a doua legendă, pentrucă numele de Orfeu se tălmăceşte prin *"cel care tămăduieşte prin lumină"*.

Orfeu era poet şi cânta atât de frumos din liră că animalele sălbatice şi păsările se strângeau în jurul lui ca să-l asculte, copacii se legănau în ritmul cântat, iar izvoarele se opreau înmărmurite de vrajă. După moartea lui Eurydice coboară în împărăţia morţii şi cântă atât de minunat pentru salvarea soţiei că Hades şi Persefona, înduioşaţi, îi permit lui Orfeu să o scoată pe Eurydice din moarte la viaţă cu condiţia să nu privească înapoi. La ieşirea din iad, Orfeu, fericit şi vrând să se asigure că Eurydice e în spatele lui, a privit înapoi. Şi a pierdut-o pentru totdeauna pe Eurydice.

Lira Orfeului românesc nu a îmblânzit sălbaticele fiare şi nici pe Hades, dar acolo, în iad, a călcat în picioare toate legile morţii prin harul cuvântului ce i l-a dat Cuvântul ca numele lui Radu Gyr să se tălmăcească *"cel care tămăduieşte prin lumină"*.

Definiţia iadului după Radu Gyr: *"Înfrânt nu eşti atunci când sângeri, nici ochii când în lacrimi ţi-s. / Adevăratele înfrângeri / Sunt renunţările la vis"*. În contextul poeziilor lui Radu Gyr visul este a crede că imposibilul e posibil, deci este credinţa. A spera că acei care ţi-au pus trupul în temniţă nu pot să te învingă şi să intre în împărăţia spiritului tău, deci este nădejdea. Suferinţa ta nu este numai cruce, ci şi înviere pentrucă Învierea este Iubirea. *"Renunţările la vis'* înseamnă a rupe sigiliul divin pus pe sufletul omului *"ca chip şi asemănare cu Dumnezeu"* şi a deveni vieţuitoare; a renunţa la credinţă, la nădejde şi la dragoste, treimea virtuţilor comentate de Sf. Pavel în Psalmul Dragostei (1 Cor.13).

Credinţa e ilustrată prin poezii ca: *"Crezul"*, *"Noi nu am avut tinereţe"*, *"Mormântul Căpitanului"*, *"Blestemul Aiudului"*, *"Imn morţilor"* şi altele: *"De-aici 'nainte, vremea se măsoară / cu trudnicile tale oseminte, / şi veacul care curge peste ţară / începe din cenuşa ta fierbinte"*.

Speranţa prin poezii ca: *"Creanga de Aur"*, *"Cântec de leagăn"*, *"Jnepii"*, *"Întoarcerea lui Ulyse"*, *"Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane"*: *"Pentru sângele neamului tău curs prin şanţuri, / pentru cântecul tău ţintuit în piroane, / pentru lacrima soarelui tău, pus în lanţuri, / ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane"*.

Dragostea prin poezii ca: *"O, brad frumos..."*, *"Cântec de jale"*, *"Cântec de leagăn"* şi celebrele balade ale *"Codrului fără haiduc"*, *"Clopotarului din stele"*, *"Balada unui picior de plai"* şi a *"Ucenicului cu ochi albaştri"*: *"Lasă târgul tău să creadă / singur că le faci. / Lumii, dacă vrei s'o'mpaci, / dă-i mormânt să vadă."* Superba aluzie a poetului, care a scris *"Mormântul Căpitanului"*, transcende un fapt istoric al unui martir al neamului românesc spre analogia cu *"mormântul gol"* al lui Hristos cel înviat din morţi. *"Ucenicul cu ochi albaştri"* este Olarul, adică Creatorul ca în rubayat-urile lui Omar Khayyam. Creatorul, întrupat în Iisus, este vândut de Iuda pe 30 de arginţi, cu care s'a cumpărat Ţarina Olarului *"pentru îngroparea străinilor"* (Matei 27,7) împlinindu-se profeţia proorocului Ieremia. *"Ucenicul cu ochi albaştri"*, după ce a fost ucis, se întrupează din nou să ajute olarul, artistul, sufletul neamului românesc, căzut victimă unui *"alt olar străin"*: *"Scoală meştere şi ia-le. / Arde-le'n cuptor, / mergi şi fecioria lor / du-o lumii tale. // Lasă târgul tău să creadă / că singur le faci. / Lumii, dacă vrea s'o'mpaci / dă-i mormânt să creadă"*.

Despre puterea cuvântului ca *"făcător de oale"* vorbesc toate scripturile sacre ale lumii. În literatură Goethe are o poezie în care ucenicul vrăjitorului uită cuvântul de a opri calamitatea ce a pornit-o prin cuvânt.

Una din legendele Hotentoţilor mi s'a părut nu numai că rivalizează cu geniul lui Goethe, ci că îl depăşeşte în rezolvarea problemei. Legenda lor spune că Luna a chemat o insectă să ducă un mesaj muritorilor de pe pământ: *"Precum eu mor şi murind trăiesc tot aşa şi voi veţi muri dar murind veţi trăi"*. Insecta, pornind să ducă mesajul, întâlneşte pe cale un iepure care, văzându-o cât de încet merge, fiind un bun alergător, se oferă să-i ducă el mesajul oamenilor. Ajuns în faţa muritorilor, le spune că e trimis de Lună cu mesajul: *"Precum eu mor şi murind nu mai exist, în acelaşi fel şi voi veţi muri şi sfârşitul vostru va fi absolut"*.

Bucuros de ispravă, cu aceeaşi viteză, se întoarce la Lună povestindu-i totul. Când Luna a aflat cum iepurele i-a răsucit cuvintele, aşa de mult s'a enervat că luând o bâtă l-a lovit peste bot. De atunci, zice legenda, are nasul despicat şi oamenii au crezut şi încă mai cred până în ziua de azi ceea ce le-a spus iepurele.

Vorbind despre puterea cuvântului Vintilă Horia afirmă că: *"Poezia a fost în închisori cel mai puternic sprijin al celor închişi."* Cuvântul este trupul sufletului care asemeni Cuvântului înviat trecea prin uşile închise.

Precum în legenda de mai sus, poeţii închisorilor în frunte cu ctitorii lor Radu Gyr şi Nichifor Crainic au reuşit să-i dezveţe de materialismul lui: *"Precum eu mor şi murind nu mai exist, în acelaşi fel şi voi veţi muri şi sfârşitul vostru va fi absolut!"* Le-a dat încredere, speranţă şi har unindu-i pe toţi în împărăţia Cuvântului unde hoardele nomazilor din spurcăciunea stepelor comuniste nu puteau să intre.

Printre gratiile de celulă Luna îşi strecura patrafirul de taină celor condamnaţi la moarte: *"Precum eu mor, dar murind trăiesc, aşa şi voi veţi muri, dar murind veţi trăi!"*. Radu Gyr nu explică antinomia, paradoxul din mesajul Lunii ci tainei adaugă taina Cuvântului răstignit: *"Azi noapte Iisus mi-a intrat în celulă. / O, ce trist şi ce'nalt părea Crist! / Luna venea după El în celulă / Şi-L făcea mai înalt şi mai trist. // Mâinile Lui păreau crini pe morminte, / ochii adânci ca nişte păduri. / Luna-L bătea cu argint pe veşminte / argintându-I pe mâini vechi spărturi"*.

Crucificarea neamului românesc de un *"alt olar străin"* ne aduce în faţă *"Răstignirea"*, celebrul tablou al lui El Greco. În viziunea genială a pictorului, Răstignitul este aproape identic cu cel al lui Radu Gyr. Pe fundalul unui cer negru străbătut de fulgere în care pământul pare cutremurat este imaginea Răstignitului ocupând cam 80 la sută din cadrul iconografic. Mâinile lui Iisus sunt îndreptate spre cer. Jos de tot, dacă ai o lupă, poţi observa lumea. Soldaţii care L-au păzit. Două cranii la baza crucii - evident Adam şi Eva. El Greco a prins exact dramatismul Crucii ca pom al cunoaşterii pe care se răstigneşte Cuvântul. Iisus pare că se înalţă la ceruri smulgându-şi din rădăcini crucea, rădăcinile ei fiind tot neamul nostru omenesc.

Iar în cuvintele lui Radu Gyr: *"Uimit am sărit de sub pătura sură: / - De unde vii Doamne, din ce veac? / Iisus a dus lin un deget la gură / şi mi-a făcut semn să tac."*

Iisus se aşează lângă deţinut, pe rogojină, şi asemeni lui Toma repetă: *"Pune-Mi pe răni mâna ta! / Pe glezne-avea urme de cuie şi rugină / parcă purtase lanţuri cândva"*. Este identificarea lui Iisus cu Fiu al Omului, aşa cum a prezis Isaia proorocul, care va judeca lumea într'un mod *"omenesc"*, cum citim printre esenţialele datorii omeneşti faţă de aproapele nostru flămând, însetat, străin, gol, bolnav şi *"în închisoare am fost şi aţi venit la Mine"*. (Matei 25, 31-46), sau cum într'o formă modernă îl prezintă Charles de Péguy sau Radu Gyr: *"Oftând şi-a întins truditele oase / pe rogojina mea cu libărci. / Luna lumina, dar zăbrelele groase, / lungeau pe zăpada Lui, vărgi. // Părea celula munte, părea căpăţână / şi mişunau păduchi şi guzgani. / Am simţit cum îmi cade capul pe mână / şi-am adormit o mie de ani... / Când m'am deşteptat din afunda genună, / miroseau paiele a trandafiri. / Eram în celulă şi era lună, / numai Iisus era nicăieri... / Am întins braţele, nimeni, tăcere. / Am întrebat zidul: nici un răspuns! / Doar razele reci, ascuţite'n unghere, / cu suliţa lor m'au străpuns... / - Unde eşti Doamne? Am urlat la zăbrele. / Din lună venea fum de căţui... / M'am pipăit şi pe mâinile mele, / am găsit urmele cuielor Lui"*.

Şi Orfeul cuvântului românesc găsind *"urmele cuielor Lui"* nu a mai privit înapoi şi prin cântecul lui a smuls din iad pe Eurydice - neamul întemniţat al Românilor!

RADU GYR

Urmare din pag. 9

plutonul de propagandă erau ţinuţi şi activau *"rezerva politicianistă de mâine"*, adversarii războiului anticomunist, junii democraţi, care se bucurau de orice înfrângere suferită de armata română, pe front.

"Poeme de război" veneau după perioada de poezie legionară a lui Radu Gyr, după suferinţele din închisori şi după alte dureroase trăiri. Criticii literari vor aprecia dacă maturizarea poeziei gyriene începe cu acest volum sau cu mult înainte, în cântecele care se auzeau în toată ţara începând din anul 1935, când a apărut *"De sus de pe Olt din poiene"*...

Descrierile de pe front depăşesc imaginea unui film documentar luat la faţa locului: ***"Îngeri de fier ca nişte mari cruci / plutesc prin amiaza de tuci / şi varsă peste noi numai fier şi butuci. / Toate jivinele lumii spurcate / făcutu-s'au tancuri şi cazemate. / Munţii s'au rupt din pripoane / şi-aruncă peste noi cu prăpastii şi stane. / Sar giurgiuvelele lumii / sar toate zăvoarele humii, / sare pământul, întreg din ţâţâni... / Oh urletu-acesta, de unde / răzbate şi mă pătrunde? / Vine din ce zăcăminte? / Din care profunde tării? / Ieşiţi voi morţi din morminte, / ca să intram noi, de vii... (Atac).***

Starea jalnică în care se duce războiul, condiţiile de luptă, echipamentul degradat, foamea, oboseala, nesomnul, sunt redate în toate detaliile: ***"Muniţii, cai şi oameni, zvâcnim în lungi coloane, / cu mucegaiul ploaie, şi somnul în ciolane. / Omizi lichefiate ne curg pe sub cămaşă, / când burniţa cleioasă pe pleoape ni se'ngroaşă./ Hârâitor, oftatul îşi sparge'n piept coptura, / între gingii rămâne sleită 'njurătura. / Şi oameni, cai, muniţii călcăm băloşi de ploaie, / prin Rusia enormă, cu pântec de noroaie..." (Noroiul).***

"Poeme de Războiu" nu sunt nici o apologie a *"Cruciadei împotriva comunismului"* cum se justifica războiul în ţară, nici o apologie pacifistă, ci descrierea reală a tragediei războiului de oricând şi de oriunde, spre diferenţă de volumul *"Poezii de pe front"* unde un anume teribilism l-a făcut pe Virgil Carianopol să scrie: ***"Uită tot şi'nvaţă să omori / şi omoară tot şi iar omoară; / e mai sfântă mâna ce ucide ca soldat, / decât mâna care plânge pe vioară"***...

Marea operă a lui Radu Gyr rămâne însă cea republicată de autor în timpul vieţii. Salvată şi reconstituită din memorie, cât mai aproape de adevăr, o parte a apărut în volumul *"Poezii din Închisori"* în Editura *"Cuvântul Românesc"* în 1982, iar după 1989, au apărut în ţară mai multe volume de poezii de Radu Gyr, dintre care: *"Sângele temniţei şi Balade"*, *"Stigmate"* şi *"Poezia oralã"* în editura *Marineasa* din Timişoara, *"Anotimpul umbrelor"*, *"Pragul de piatră"*, *"Cununi uscate şi stele pentru leagăn"* în editura *Vremea*, *"Cruci din stepă"* şi *"Balade"* în editura *Ex Ponto*, Constanţa, antologii şi reviste, dar o culegere şi cercetare amplă a poeziilor lui Radu Gyr, nu s'a făcut încă în mod serios. Nu s'a stabilit încă o formă definitivă a poeziilor în memoria deţinuţilor, transmise oral, cu multe adăugiri eterogene, sau omisiuni.

Confruntând diferite variante ale unor poezii care circulau în închisoare şi auzind că unii camarazi le-au învăţat direct dela poet, pentru a nu-l obosi să-mi recite chiar dânsul versurile create, l-am întrebat într'o zi pe poet:

- Domnule profesor, cine cunoaşte cel mai corect poeziile Dvs.?

- Eu! mi-a răspuns poetul. Nu mai era nevoie de nici un adaos.

Vorbind despre poeziile create în închisori, am rămas surprins cât de bine era informat asupra tuturor celor care scriau versuri în închisoare, în ciuda sănătăţii sale şubrede. Avea o deosebită admiraţie pentru Fane Vlădoianu. Îl aprecia pe Sergiu Mandinescu şi alţi poeţi din închisori. A fost zguduit de emoţie când un tânăr i-a recitat poezia *"Noi nu vom avea bătrâneţe"*, replică vie la poezia lui Gyr *"Noi nu am avut tinereţe"*.

Viziunea poetică a lui Radu Gyr, căpătase dimensiuni cosmice în anii de închisoare. Cuceriţi de frumuseţea versurilor sale, nu am căutat să ascultăm şi mersul ascendent al poeziei. Întâmplarea a făcut ca mesajul poetului să-l aud direct din gura lui.

Fusesem aduşi disciplinar dela Canal, un grup mai mare de deţinuţi, la Aiud. În timpul perioadei de *"carantină"* am fost ţinuţi pe secţia dormitoarelor comune, alături de secţia TBC, unde era internat Radu Gyr. Scăpând de vigilenţa gardienilor, ne întâlneam destul de des cu cei dela TBC, astfel că am putut să stau mai mult de vorbă cu Radu Gyr.

- "Nu mi-ai spus că şi dumneata scrii poezii, m'a luat poetul direct. *- "Am aflat despre ele dela alţii. Vrei să-mi reciţi din ce ai compus?"*

I-am recitat *"La roabe"*, *"Moartea Fratelui de Cruce"* şi încă vreo câteva. După ce le-a ascultat şi şi-a spus părerea asupra lor, îmi spune:

- Vezi tu, băieţii trăiesc aici intens şi nu le pot spune unora ce cred despre poeziile lor, pentru a nu-i supăra. Iţi vorbesc acum ţie, fiindcă din tot ce mi-ai recitat, nu am auzit de Feţi Frumoşi şi Cosânzene, de care sunt pline cele mai multe versuri ce se scriu aici. Excepţie fac câţiva şi de aceea îl îndrăgesc pe Fane Vlădoianu... Nici circumscrierea poeziei numai la legionari nu mai merge. Uită-te la cei de care este plin Aiudul. Sunt din toate straturile ţării şi de toate convingerile politice, dar au un numitor comun: sunt Români şi anticomunişti. Iată, de pildă eu. Când eram singuri la Aiud, doar legionari, am scris poezia "Imn morţilor" numai pentru legionari şi sfârşisem cu versurile: "NU, Legiunea nu vă plânge, / ci se cumenecă prin voi". Au venit însă arestaţi din toată ţara, de toate culorile politice ca şi unii fără nici o culoare şi au început să moară şi dintre ei, mulţi, mulţi de tot, întâi bătrânii, după aceea şi din cei mai tineri. Şi mor mereu, la Canal, în mine, la ţară, în munţi, numai este vorba de o Mişcare - chiar dacă este cea mai activă - ci de un neam întreg. Şi atunci eu, Radu Gyr, am schimbat versurile: *"NU, **Neamul nostru** nu vă plânge, / ci se cumenecă cu voi"*...

Şi acum să trecem mai departe! Eu, Radu Gyr, care am scris "Sfânta Tinereţe Legionară", "Imnul Muncitorilor Legionari" şi multe cântece legionare, ai mai auzit în poeziile mele de acum cuvântul de Legionar? NU! şi nu de teamă! Chiar alaltăieri au venit unii dela Securitate să mă ancheteze din nou. Le-am spus-o scurt: "Sunt poetul legionar Radu Gyr! Altfel este însă cu poezia. Trăim şi suferim aici în închisoare. Poezia noastră trebue să se ridice deasupra oricărei grupări politice şi să fie mai mult decât naţională. Suferinţa noastră trebue să ajungă să fie înţeleasă şi să sensibilizeze întreaga lume, cu puritatea ei. Morţii, suferinţele au creat eroi, martiri. Toate aceste crude realităţi trebuesc transfigurate pentru a fi poezie, şi miracolul transfigurării vine prin taina Cuvântului. Îmbracă totul în metaforă şi ai spart tiparele normale, spre universul spiritual al infinitului. Uită-te la temele mele: "Întoarcerea lui Ulyse", "Întoarcerea din Cruciadă", "Don Quijote", şi altele şi altele: "Jnepii", "Bozia". Noi trăim drama unei umanităţi întregi. Această dramă să căutăm s'o exprimăm pentru a fi înţeleşi de toată omenirea. Acolo unde simţiţi că vreţi să spuneţi ceva, nu uitaţi: metafora! Nu te superi, da?"...

S'a auzit fluierul gardianului, urmând *"întrarea în celule"*. Se sfârşise timpul *"de aer"*, dar alt aer inhalat de vorbirea blândă a dascălului nostru, îmi ajungea pentru o viaţă întreagă...

Nu l-am mai văzut după ieşirea din închisoare. În Săptămâna Patimilor din anul 1975 eram în vacanţă la Predeal, când am aflat din ziare că din ziua de 29 Aprilie, Radu Gyr a plecat pe drumul veşniciei, descoperind în sfârşit, *"Cum va fi ziua aceea"*...

Zahu PANĂ

CITIŢI ŞI RĂSPÂNDIŢI ACEST ZIAR